

APPLICATION OF COGNITIVE STRATEGIES IN READING EDUCATION

Bilişsel Stratejilerin Okuma Eğitiminde Uygulanması

Murat ÖZBAY¹ & Tahir TAĞA²

Abstract

Reading, beginning and evolving with its entrance of human life, has been one of the ways of reaching the information. Even though the style and the way reading is presented changed in the 21st century, also called "Information Era", the primary road to reach the information is has not changed. Hence, the reading skill has been given much more place in language education than any other language skills. The reading skill stands out with the rate of 30% among all language skills in Turkish Language Teaching Program. In our day, the main target of academic studies is to make reading comprehension activities in the lessons more productive in line with the importance of reading. The related studies have been investigating the benefits and efficacy of the current methods and techniques, and new approaches have been emerging time to time. Cognitive strategies, which became popular recently in researches, are one of these new approaches. This study includes general explanations about cognitive strategies and examples of Turkish lesson applications prepared according to the cognitive strategies.

Key Words: *Turkish education, reading, cognitive strategies.*

Özet

Yazının insan hayatına girişiyle başlayan ve gelişen okuma, bilgiye ulaşmanın temel yollarından biri olagelmıştır. "Bilgi çağı" olarak nitelendirilen 21. yüzyılda her ne kadar okuma nesnesinin biçimi, sunumu değişime uğramış olsa da bilgiye ulaşmanın ana yolu yine okumadan geçmektedir. Bu yüzdendir ki dil eğitiminde okuma becerisine diğer dil becerilerine oranla daha fazla yer verilmektedir. Türkçe Dersi Öğretimi Programı'nda da okuma becerisi %30 ağırlık ile dil becerileri içinde öne çıkmaktadır. Günümüzde okumanın bu önemine paralel olarak derslerdeki okuma anlama etkinliklerini daha verimli hâle getirmek akademik çalışmaların temel amacıdır. Bu yöndeki çalışmalarda mevcut yöntem ve tekniklerin yararı, yeterliliği tespit edilmeye çalışılmakta, zaman zaman yeni yaklaşımlar gündeme gelmektedir. Son dönemde yaygınlık kazanan ve araştırmalara konu olan bilişsel stratejiler de bunlardan biridir. Bu çalışmada bilişsel stratejilere ilişkin genel açıklamaların ardından Türkçe derslerinde kullanılabilir bilişsel stratejilere göre hazırlanmış uygulama örneklerine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Türkçe eğitimi, okuma, bilişsel stratejiler.*

¹ Prof. Dr. Gazi Üniversitesi, e-posta: mozbay@gazi.edu.tr

² Arş. Gör. Gazi Üniversitesi, e-posta: tahirtaga@gmail.com

GİRİŞ

İnsan çoğu zaman bilgisini artırma, kültürünü geliştirme, düşüncelerini zenginleştirme ve duygularını derinleştirme amacıyla kitaba dolayısıyla okumaya ihtiyaç duymaktadır. İnsan okudukça kendi dışında meydana gelen olayları, değişimleri, var olan dünyayı daha iyi anlama ve yorumlama imkânı elde etmektedir. Eğitimin esasını oluşturan okuma aynı zamanda eğitilmiş bir insan ile cahil bir insan arasındaki farkı ifade etmede başvurulan ilk ayırt edici kelimedir. Bu yüzdendir ki bizim kültürümüzde “okumuş olmak” sadece bir eylemi ifade etmez. Bunun ötesinde eğitilmiş bir insanın temel özelliğini ortaya koyar.

Okuma, öğrenmenin temel yollarından birisidir. Okuma sayesinde, insanın şahsi tecrübeleri ve gözlemleri ile ulaşamayacağı asırların birikiminden, insanlığın ortak mirasından ve başkalarının tecrübelerinden yararlanılabilir. Cemiloğlu (2005) bilgi edinmenin temelini okumaya dayanması, onun hayatın vazgeçilmez bir çalışma biçimini teşkil etmesi, iyi konuşmanın ve seslendirmenin okunan yazıların niteliği ile ilgili olması okuma çalışmalarını ders içi etkinliklerin birinci sırasına yerleştirdiğini belirtmektedir. Ayrıca zihin süreçlerinin etkin bir şekilde kullanıldığı okuma, öğrencinin zihinsel gelişimine en büyük katkıyı sağlayan öğrenme alanıdır. Bu nedenle Türkçe öğretiminde okuma alanına ayrı bir önem verilmektedir (MEB, 2009).

Günümüzde öğrenme kanalları düne göre oldukça çeşitlenmiştir. Fakat bütün bunlara rağmen okuma temel öğrenme yolu olarak yerini korumaktadır. Bu durumu Kavcar, Oğuzkan ve Sever (1997) şöyle açıklamaktadır: “Çocuklar bugün sinema, televizyon, radyo vb. iletişim araçlarından görme ve işitme yoluyla birçok bilgi, beceri ve hatta görüş ve tutum edinebilmektedir. Ancak bu çocukların yetişmesi için yeterli değildir. Çünkü yetişmekte olan bir kişi çok daha geniş ve zengin bilgi kaynaklarına erişmek, bu kaynaklardan kendi ihtiyacına göre yararlanmak ister. Bu da ancak okuma ile olabilir. Bu bakımdan okumanın eğitimdeki yeri ve önemi büyüktür. Öte yandan öğretim büyük ölçüde okumaya dayanır. Başka bir deyişle hemen hemen bütün dersler iyi bir okuma beceri ve alışkanlığı kazanmış olmayı gerektirir.”

Yazının icadından bugüne okuma gelişmenin ve değişimin en önemli yollarından bir olagelmıştır. Teknolojideki gelişmeler özellikle görüntülü unsurların dünyamıza girişi okuma etkinliklerini sekteye uğratmış olsa da (Uslu Üstten, 2014) dün olduğu gibi bugün de okuma değerinden hiçbir şey kaybetmeden insan hayatında önemli bir rol üstlenmeye devam etmektedir. Tarihin akışı içinde, hızlı değişimlerin ışığında okumanın değerinde belirgin bir değişiklik göze çarpmamakla birlikte okumanın nasıl olması gerektiği dönemin hâkim anlayışına göre şekillenmiştir. Geride bırakılan son elli yıl içerisinde eğitim anlayışındaki gelişmeler, oldukça karmaşık bir süreç olan okumaya ve okuma eğitimine bakışı değiştirmiştir (Özbay, 2006).

Okuma anlama etkinliklerini daha verimli hâle getirmeyi amaçlayan çabaların bir sonucu olarak mevcut yöntem ve tekniklerin yeterliliği tespit edilmeye çalışılmakta, zaman zaman yeni yaklaşımlar gündeme gelmektedir. Son dönemde yaygınlık kazanan ve araştırmalara konu olan bilişsel stratejiler bunlardan biridir. Akyol (2007), başarılı okuyucuların okumalarının stratejik olduğunu, onların dinamik bir süreç olan okumanın gereği olarak her gün okumaya ve okuma stratejilerini kullanmaya çalıştığını belirtmektedir.

Bilişsel Stratejiler

Bilgiyi İşleme Kuramı'na dayanan bilişsel stratejilerin öğrenmeyi kolaylaştıran araçlar olduğu söylenebilir. Literatürde farklı isimler ve başlıklar altında görebileceğimiz bilişsel stratejiler için öğrenme stratejileri, okuma stratejileri, bilişsel beceriler, öğrenmeyi öğrenme, ders çalışma alışkanlıkları, idari denetim süreçleri, kendini yönetme,

metabilişsel beceriler gibi çok değişik kavramların kullanıldığı görülmektedir (Şimşek, 2006).

Okuma eğitiminde bilişsel stratejiler, “okuma stratejileri” olarak ele alınmaktadır. Altını çizme, not alma, özetleme, kavram haritası oluşturma, dikkati odaklama gibi stratejiler okuma sürecinde metni daha iyi ve verimli okumak, bilgiyi zihinde daha iyi düzenleyerek daha uzun süre hafızada tutmak için kullanılır (Akt. Uyar, Ateş ve Yıldırım, 2012).

Anlama stratejilerinin öğretimi tek başına nitelikli okuma, düşünme ve akılda tutma imkânı sunmaz. Öğrencilere diğer bilgileri ile birlikte kullanacakları stratejiler öğretilmelidir. Fiili ve kavramsal bilgilerle uyum içinde olan stratejiler için öğrenciler bilişüstü bilgilere sahip olursa bildiği stratejileri ne zaman, nerede ve nasıl kullanacağını anlayabilir (Pressley vd., 1995).

Bilişsel stratejiler, temelde, karşılaşılan bir durumu veya sorunu akılla çözmeye amacındadır. Bunlar öğrenenlerin kendi öğrenme işlemleri üzerinde daha çok denetim ve sorumluluk sahibi olmasını, dolayısıyla “öğrenmeyi öğrenme”lerini sağlar. Burada, öğrenenlerin önceki bilgileri, öğrenme etkinliklerinden önce, öğrenme etkinlikleri sırasında ve sonrasında öğrenme süreci hakkında ne düşündükleri, bilişsel süreçler ve bu süreçte kullandıkları stratejik planlar, öğrenme etkinlikleri için geliştirdikleri bireysel kavramlar ve öğrenenlerin duyuşsal özellikleri önemli bir yer tutar. Öğrenenlerin bilişsel süreçleri üzerine odaklanıldığı bu stratejide değişkenlerin bütünü öğrenme stratejisi adıyla incelenir (Akt. Belet, 2005, s.23).

Kimi araştırmacılar tarafından bilişsel stratejiler için farklı sınıflandırmalar yapılmıştır. Bunlar içinde en çok kabul gören Weinstein ve Mayer’in stratejileri sekiz başlık altında toplayan sınıflamasıdır. Bu sınıflamada bilişsel yanı ağırlık basan yineleme, anlamlandırma ve düzenleme stratejileri kendi içlerinde “basit” ve “karşılaşık” olmak üzere ayrıca alt başlıklara ayrılmaktadır. Weinstein ve Mayer’in öğrenme stratejilerinin beşini kimi araştırmacılar şöyle özetlemektedir:

Tekrarlama Stratejileri yazma ve konuşma metinlerinin tekrarlanmasını veya anahtar parçalarına yoğunlaşmayı gerektirir. Kısa, ezbere dayalı öğrenmelerde, metinleri ezberlemek için yüksek sesle tekrar etmek yeterli olabilir. Konuşma veya rol ezberlemeden daha karşılaşık öğrenmelerde ise tekrar için anahtar terimler yüksek sesle yinelenir, metin kopya edilir, kelimesi kelimesine seçici notlar alınır veya önemli kısımların altını çizilir.

Anlamlandırma Stratejileri yeni ile bilinen arasında bağlantı kurmayı gerektirir. Ezbere dayalı öğrenmeler için anlamlandırma stratejileri materyal ile ilgili olarak zihinde imgeler oluşturmayı, cümleler kurmayı veya hatırlatıcı araçları içerir. Daha karşılaşık öğrenmeler için anlamlandırma stratejileri bir metni başka kelimelerle açıklamayı, özetlemeyi, benzetmeler oluşturmayı, aynısını tekrar etmeden notlar almayı, materyal üzerine yorum yapmayı ve soruları cevaplamayı kapsar.

Örgütlenme Stratejileri materyali iki kısma ayırarak onun ast ve üst ilişkilerini belirlemeyi gerektirir. Basit ezbere dayalı öğrenmelerde listeler büyük parçalara ayrılır. Karşılaşık anlamlı öğrenmelerde ise metnin ana hatları çizilir, bir hiyerarşi veya kavram haritası veya ilişkileri gösteren şemalar oluşturulur.

Anlama İzleme Stratejileri kişinin ne başarmaya çalıştığının farkında olması, başarılı stratejileri kullanmaya devam etmesi ve davranışlarını ona göre ayarlaması demektir. Anladığını kontrol etmek için kendine sorular sormak, birisi bir şeyi anlamadığında harekete geçmek, öğrenmeye rehberlik etmek için konunun başlangıç sorularını veya cümlelerini kullanmak, alt amaçlar oluşturmak ve onları değerlendirmek ve gerekirse stratejileri değiştirmek anlama izleme stratejileri kapsamında yer alır.

Güdülenme Stratejileri istenilmeyen etkileri ortadan kaldırmayı ve öğrenmeye hazır olmayı gerektirir. Güdülenmeyi ve bunu devam ettirmeyi, dikkati vermeyi, zamanı ve performans endişesini etkili bir şekilde yönetebilmeyi içerir (Good ve Brophy, 1986; Şimşek, 2006).

Bilişsel Stratejilerin Öğretimi

Öğrenciler öğrendikleri bilgileri anlamlı hâle getirerek uzun süreli belleklerine kodlamalıdır. Bunun için öğrencilerin, bilişsel süreçlerin etkili bir şekilde kullanılmasını sağlayan bilişsel stratejileri yeterince öğrenmeleri gerekir. Bunların etkili olarak kullanımı, öğrenme stratejileri hakkındaki şu bilgileri öğrenmeyi gerektirir:

- İlk olarak öğrenciler öğrenme stratejilerinin türleri, tanımları, birbirleriyle benzerlikleri, birbirlerinden farklılıkları gibi konularda bilgilendirilmelidir. Örneğin; öğrenciler not alma ve altını çizme stratejilerinin ne olduğunu, öğrenmeye katkısını, aralarındaki benzerlik ve farklılıklarını bilmelidir ki bunları etkili olarak kullanabilsinler.
- İkinci olarak öğrenciler, öğrenme stratejilerinin nasıl kullanılacağı konusunda bilgilendirilmelidirler. Örneğin; öğrenciler “Matris hâlinde not alma ve altını çizme stratejisi nasıl kullanılmalıdır? Not alınacak matris nasıl hazırlanmalıdır? Nelerin altını çizmeliyiz?” gibi soruları cevaplayabilirlerse öğrenme stratejilerini etkili olarak kullanabilirler.
- Üçüncü olarak da öğrenciler, belirli stratejileri ne zaman ve niçin kullanmaları gerektiği konusunda bilgilendirilmelidir. Örneğin; öğrenciler hangi durumda ve niçin “matris halinde not alma” “altını çizme” stratejisinden daha etkili olduğunu bilmelidir. (Senemoğlu, 2007: 577)

Alanyazında stratejilerin nasıl öğretileceği hususunda farklı yaklaşımlar görülmekle birlikte iki temel “strateji öğretme yaklaşımı”ndan söz edilebilir: karşılıklı öğretme ve doğrudan öğretme.

Karşılıklı Öğretme Yaklaşımı: Karşılıklı öğretilerde öğrenci ve öğretmenler birbiriyle metin hakkında konuşur ve yapılandırılmış diyaloglar boyunca sırasıyla çeşitli stratejileri uygular. Diyaloglarda 4 strateji kullanılır: özetleme, soru üretme, açıklama ve tahmin etme. Her bir strateji öğrencilerin okuma ve anlamalarını izlemede yardımcı olur (Dembo, 1991).

Pressley ve diğerlerine göre (1995) karşılıklı öğretme makul ve nispeten kolay uygulanabilir bir yaklaşımdır. Buna rağmen diğer strateji öğretme yaklaşımları kadar esnek olmayabilir. Bu yaklaşımı uygulamak isteyen öğretmenler şunlara dikkat etmelidir:

- Metinde olabilecekler hakkında tahminler yapma, metnin içeriği hakkında sorular üretme, anlaşılmayan veya karıştırılan noktaları açıklama ve okuduklarını özetleme öğrencilere öğretilmelidir.
- Stratejileri metne uygularken metni tartışmaları için öğrenciler cesaretlendirilmelidir. Yani tahminlerini diğerleriyle paylaşması, metin hakkında diğerlerine sorular sorması, bir diğerinden metin hakkındaki açıklamaları öğrenmeye çalışması ve metni bir diğerine özetlemesi için öğrenciler teşvik edilmelidir.
- Görevi öğretmen rolü oynamaktan ziyade tartışmayı yönetmek olan bir lider öğrenci belirlenmelidir.
- Öğrencilere soruyu nasıl soracakları öğretilmelidir.

Doğrudan Öğretme Yaklaşımı: Bu yaklaşımı kullanan öğretmenler, öğrencilere stratejiyi nasıl uygulayacağını, strateji kullanımından sonra ortaya çıkan sonuçları açıklar ve

stratejileri nerede ve ne zaman kullanacağını belirtir. Rohler ve Duffy, okuma becerisi yetersiz olanlarla çalışan öğretmenlerin, onlara okuma becerisi iyi olanların kullandıkları stratejilerle ilişkili zihinsel süreçleri açıkça izah etmesi gerektiğine inanmaktadır. (Dembo, 1991). Winograd ve Hare (1998) okuma stratejilerinin öğretimi için aşağıdaki önerileri sunmaktadır:

- *Strateji ne olduğu:* Öğretmenler stratejinin önemli, bilinen özelliklerini belirtmeli veya stratejinin bir tanımını vermelidir.
- *Strateji niçin öğrenilmesi gerektiği:* Öğretmenin öğrencilere stratejiyi niçin öğrendiklerini anlatması gerekir. Dersin amacını ve öğretmenin kontrolünden öğrenci kontrolüne geçişte zorunlu görünen adımların muhtemel yararlarını açıklamalıdır.
- *Stratejiyi nasıl kullanacağı:* Burada öğretmenler öğrenciler için stratejiyi parçalara ayırmalı veya ödev çözümlemesini tekrarlamalı, stratejinin her bir bileşenini mümkün olduğunca açık ve anlaşılabilir bir şekilde açıklamalı ve çeşitli bileşenler arasındaki ilişkileri göstermelidir.
- *Stratejinin nerede ve ne zaman kullanılacağı:* Öğretmenler stratejilerin kullanılabilmesi için uygun durumları çizerek açıklamalıdır. Öğretmenler ayrıca strateji kullanımı için uygun olmayan örnekleri tarif edebilir.
- *Strateji kullanımının nasıl değerlendirileceği:* Öğretmen başarılı ve başarısız strateji kullanımlarının nasıl değerlendirileceğini göstermelidir. Devam eden problemlerin çözümü için düzeltme stratejileri önermelidir. (Akt. Dembo, 1991)

Etkili strateji öğretimi, sınıftaki eğitimin önemli bir parçasıdır, fakat bağımsız bir ders ya da öğretim alanı olarak değerlendirilmemelidir. Strateji öğretimi, yıl boyunca süren ve her dersin içinde geliştirilen bir yeterlik alanı olarak görülmelidir. Bu sebeple sınıftaki her öğrencinin yeni stratejiler geliştirmesi ve bunları arkadaşlarıyla paylaşması için çaba gösterilmelidir (Şimşek, 2006).

Günümüzde öğrenme sorumluluğunun kademeli olarak öğretmenden öğrenciye geçmesi istenilen bir durumdur. Öğrenme sorumluluğunu taşıyan öğrenci bilgiye ulaşmak ve onu işlemek için bireysel çabalarına yön verecek strateji, yöntem ve teknikleri kullanabilmelidir. Bu bakımdan bireysel çalışmalarında öğrencilere rehberlik edebilecek bilişsel stratejilerin öğretimi bir dersin amaçları arasında yer almalıdır. Bu amacı gerçekleştirmek için de konu, öğrenci ve öğretim ortamına uygun bir strateji öğretme yaklaşımı tercih edilmelidir.

Bilişsel Stratejilerin Okuma Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi

Bilişsel süreçleri daha etkin bir şekilde kullanarak bilginin kazanılmasını ve kalıcı hâle getirilmesini amaçlayan bilişsel stratejiler eğitime farklı ve zengin imkânlar sunmaktadır. Bilişsel stratejiler içerisinde yer alan tekrar, altını çizme, not alma, özetleme gibi stratejilerin eğitim ortamlarında kullanılması her ne kadar yeni bir uygulama olarak değerlendirilse de bu stratejilerin sistemli bir şekilde ele alınması ve eğitim ortamlarında uygulanması bilişsel yaklaşımların yaygınlaşması ile gerçekleşmiştir.

Türkçe derslerinde bu zamana kadar öğretmenlerin mesleki becerilerine göre değişkenlik gösteren uygulamalara belirli bir standart getiren bilişsel stratejilerin, dayandığı temel ilkeler ve yaklaşımlar ile okuma eğitiminde yararlı olacağı düşünülebilir. Ama burada bilişsel stratejileri ele alırken sadece tek bir stratejinin yeterli olmayacağını göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Çünkü öğrencilerin bireysel farklılıkları, konunun niteliği ve eğitim öğretim ortamının özelliklerine göre kullanılan stratejiler değişiklik göstermektedir. Amerika'da yapılan bir araştırmada bu bakımdan dikkate sonuçlar çıkmıştır:

Amerika Milli Okuma Paneli 2000'de lise öğrencileri ile yapılmış 204 anlama stratejisi eğitimi çalışmalarını incelemiş ve altı stratejiyi tavsiye etmek için yeterli kanıtların olduğu sonucuna ulaşmışlardır: soru üretme, anlama izleme, özetleme, soru-cevap, grafik düzenleyiciler(çizelge, kavram haritası) ve çoklu strateji yaklaşımları. Tahmin etme ve PQ4R(Ön- İnceleme, Soru Sorma, Okuma, Kendi Kendine Anlatma, Düşünme, İnceleme) gibi bazı popüler çalışma stratejileri dikkat çekici bir şekilde listede bulunmamaktaydı. Milli Okuma Paneli çoklu stratejileri öğretme programlarının tek bir strateji öğretiminden daha umut verici olduğu; sınıf içeriği, öğretmen modelleme ve öğrencilerin bağımsız çalışmalarıyla tümleşik bir şekilde öğretilen stratejilerin izleme ve anlamayı geliştirmede önemli bir unsur olduğu sonucuna ulaşmıştır (Cromley, 2005).

Bilişsel stratejiler öğrencilerin okuduğunu doğru ve etkili bir şekilde anlamalarına yardımcı olmaktadır. Alanda bu konu üzerine yapılan araştırmalar da okuma stratejilerinin etkisini ortaya koymaktadır. Belet (2005), Temizkan (2007), Akın ve Çeçen (2014) ve Taşdelen Teker, Boztunç Öztürk ve Eroğlu'nun (2014) yapmış oldukları çalışmalar okuma stratejilerinin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Akyol (2007) okuma stratejilerinin metinde sunulan içeriğin anlaşılmasını, organizasyonel yapıyı anlamayı, dikkatin yoğunlaşmasını, okuma sürecini etkin katılımı, materyal içeriği ile kişisel yaşantılar arasında bağlantı kurmayı, okunanı yeterli şekilde eleştirip değerlendirmeyi ve hafızada uzun süre kalmayı ve çabucak hatırlamayı sağladığını belirtmektedir.

Burada okuma stratejilerini öğrencilere kazandırırken öğretmenlerin yararlanılabilecekleri etkinlik örneklerine yer verilmiştir. Etkinlikler, Senemoğlu'nun (2007) 6 basamaklı doğrudan öğretim uygulama yönergesi esas alınarak hazırlanmıştır.

Tekrarlama Stratejileri için Bir Uygulama Örneği: Altını Çizme Stratejisi

1. Basamak: Bugün sizinle okuma esnasında en çok kullandığımız ve uygulaması da kolay olan altını çizme stratejisini öğreneceğiz. Böylece dersin sonunda bu strateji bireysel okumalarınızda rahatlıkla kullanabileceksiniz. Bu sayede okuduğunuz metni daha iyi ve hızlı bir şekilde tekrar etme imkânınız olacak.

Okuduğunuz metinde belirli kelime veya cümlelerin altını çizerek önemli yerleri belirlemiş olursunuz. Bu sizin tekrar ederken;

- Gözden geçirme ve hatırlamanızı kolaylaştırır.
- Metnin anahtar kelimesine veya ana düşüncesine dikkatinizi vermenizi sağlar.

2. Basamak: Bir metni okurken altını çizeceğimiz kelime veya cümleler bize metnin ana fikrine götürecek ipuçları olmalıdır. Yoksa her kelimenin veya cümlelerin altını çizmek bize yarardan çok zarar verir. Bu sebeple okuyacağımız metne genel olarak bir göz atarız. Burada metnin başlığını ve alt başlığını, varsa resimleri gözden geçirmek yararlı olur. Bundan sonra metni okurken önemli olduğunu düşündüğümüz, bize okuduğumuz metni ve paragrafı özetleyebilecek cümlelerin altını çizelim. Örnek olarak ben burada bir paragraf üzerinde bu stratejiyi nasıl uygulayacağımızı göstereyim. Sizler de dikkatlice takip ediniz.

Şimdi paragrafı okuduğumuzda ilk cümle paragrafın düşüncesini bize verecek nitelikte değil. İkinci cümle de öyle. Hem ilk iki cümle soru cümlesi olması yönüyle bize istediğimizi veremez. Ama üçüncü cümle önemli gibi görünüyor. Çünkü ilk iki cümledeki sorunun cevabını

burada bulabiliyoruz. Ayrıca devamındakiler de bu cümleyi açıklamaya yönelik. Öyleyse altını çizelim.

“Bir dilin zenginliğinin göstergesi nedir? Sözcüklerinin çokluğu mu, yoksa yapı bakımından zengin biçimlere sahip olması mı? Dilbilimciler esasen bütün dillerin, konuşurlarının ihtiyacına cevap verecek düzeyde olduğunu belirtmekte, bugün bazı dillerin daha üstün görünmesinin sebebini, o dillerin doğasına değil, siyasal ya da ekonomik güce bağlamaktadır. Örneğin Arapçada deve ile ilgili yaş, tür ve cinsiyete bağlı onlarca farklı ad bulunmaktadır. Benzer biçimde Eskimo dilinde ‘kar’la ilgili sözcük sayısı oldukça fazladır. Aput ‘yerdeki kar’, gana ‘yağmakta olan kara’, pigsirpog ‘rüzgârda savrulan yerdeki kar’, gimugsug ‘bir kar savruntusu’ anlamındadır. Bütün bunlar, Arapçanın ya da Eskimo dilinin, başka dillerden daha üstün olduğu anlamına gelmez.”

- 3. Basamak:**
- Şimdi size açıkladığımız ve gösterdiğimiz altını çizme stratejisini uygulayacağınız bir metin veriyorum (1. Etkinlik). Dikkatlice okuyarak önemli gördüğünüz kısımların altını çizin.
  - Etkinlik yapılırken ihtiyaç duyulduğunda anında dönüt verilmesi
- 4. Basamak:**
- Öğrencilerin stratejileri anlayıp anlamadıklarının kontrol edilmesi
  - Dönüt verilmesi
- 5. Basamak:**
- Öğrencilere “Etkinliği yaparken nerede zorlandınız?”, “Stratejiyi nasıl uyguladınız?” gibi sorular yöneltilmesi
  - Stratejinin yanlış uygulanışına ve anlaşılışına ilişkin sorunlar varsa dönüt verilmesi
- 6. Basamak:**
- Evde çalışmalarını için öğrencilere stratejiyi uygulayacakları farklı bir metin verilmesi
  - Evde yapılmış olan çalışmaların bir sonraki derste değerlendirilmesi

1. ETKİNLİK

Yönerge: Aşağıdaki metni altını çizme stratejisini kullanarak okuyunuz.

Görmek ve Bakmak

M. Nihat Özön

Okul hayatının başlamasından sonra çocuğu düzenli bir gözlem eğitimi altında bulunduruyoruz. İlkokul hayatı ile başlayan bu eğitimin verimi çok dar bir alanda kalmış ve “basmakalıp” denilecek birkaç örneğin içine sığmıştır.

Etrafımızda şeyleri, gözlerimizde bir sakatlık yoksa, görürüz, fakat bunlara bakmayabiliriz. Onun için görmek ile bakmak arasındaki farkı unutmamalı. Bu iki kelimeyi birbirine çok karıştırırız. Konuşma dilinin bazı deyimlerinde bunu ayırt edenler vardır: Kızgın birinin, “Bana bak!” demesinden kendisine önem verilmesini, başkalarına benzemeyen bir huyda bulunduğunu anlatmak istediğini; “Şuna bak!” diyen birinin de

karşısındakinin hoşla gitmeyen aykırı bir iş ya da durumunu anlatmak istediğini herkes bilir.

Görmek, şuur dışı bir hâl ya da harekettir. Göz açık bulunduğu zaman dıştaki nesnelere ister istemez ona çarpar. Hiçbir şey düşünmeyerek gezdiğimiz zaman gökyüzünü, ağaçları, akarsuyu görürüz; evleri, insanları görürüz; yağmur veya kar yağdığını görürüz... Bunların izleri birbiri peşi sıra gelir, birbirini silerek geçer. Biraz sonra bu görmüş olduklarımızı zar zor, eksik gedik hatırlarız.

Bakmak, iradeli ve düşünceli bir iştir. Bir anıt, güzel bir yapı önünde dururuz, eğer kendimizi ona bakmaya zorlarsak, onun güzel taraflarını çıkarırız; üslubuna orantılarına bakarız. Bir bahçeden geçerken, bir asker geçişini seyrederken, eğer onlara bakacak olursak öteki bahçelerden, başka askerlerden onları ayıran noktalara bakarız.

Bir şeye bakan bir kimse, yani gözünün önüne yayılmış şeyleri düşünceli bir şekilde görmeye çalışan bir kimse, onları tanımaya, ilerisi için karşılaştırma noktaları çıkarmaya, az çok açık ve sürekli bir anı elde etmeye çalışan kimse demektir.

Görmek, organlarımızdan birinin normal bir işidir. Nefes almayı nasıl öğrenmiyorsak, görmeyi de öğrenmek zorunda değiliz. Bakmak ise görüşümüzün eğitimi ile olur. Çok sade ve normal olan bu eğitim, çok defa önem verilmemek yüzünden, yapılmıyor ve insanların çoğu bakmayı bilmiyorlar.

Bu görüş eğitimin çocuklukta başlamasını gerektirir. Ana ve babalar ile öğretmenler bunu az önem veriyorlar veya bunu yanlış anlıyorlar. Bu hâl, görmenin bakmak demek olmadığını ayırt etmemekten doğuyor. İlköğretim okulları uzun yıllardan beri çocuğun gözlemine dayanan bir eğitim programı uygulamaktadır. Fakat bir kere buralarda öğretmenlikle uğraşanlar böyle bir eğitim ile yetişmiş olmadıklarından, yalnız bir bilgi olarak belledikleri veya daha ileri varanları kitaplardan çıkarabildikleri; birkaç kalıp üzerinde çocuğu sadece ona baktırmayı yeter buluyorlar. Oysa bu "basamaklıpçılık"tır; çocuğa gözlem yetisi verecek bir şey değildir. Onun için okulun dört duvarı arasında sıkışmış ve onun içinde de ders saatleri sınırında kalmış olan gözlemi, çocuğun serbest bulunduğu ders aralıklarına, tatillere, gezintilere, yapacakları yolculuklara kadar genişletmek yolları aranmalıdır.

Anlamlandırma Stratejileri için Bir Uygulama Örneği: Not Alma Stratejisi

1. Basamak: Bugün sizlerle bireysel çalışmalarınızda size yardımcı olacak, okuduğunuzu/dinlediğinizi daha iyi anlamana yardımcı olacak bir strateji öğreneceğiz. Bugün öğreneceğimiz strateji, not alma stratejisi.

Not alma, öğrencinin okuduğu veya dinlediği bir konuyu daha iyi anlamak için okuma veya dinleme esnasında konunun önemli yerlerini yazdığı veya resimlediği bir süreçtir. Bu sayede okuduklarımızın/dinlediklerimizin önemli noktalarını seçebilecek, bilgi ve düşünceleri sınıflandırabilecek, sistemli çalışma alışkanlığı kazanarak zaman kaybını önleyeceksiniz.

2. Basamak: Şimdi örnek bir not almanın nasıl olması gerektiğini sizlere göstererek ifade edeceğim. Not almak önemli gördüğümüz kısımları olduğu gibi yazıya geçirmek olarak anlaşılmalıdır. Okuduklarımız/dinlediklerimizin önemli gördüğümüz kısımları anladığımız gibi kendi ifadelerimizle yazıya dökmeliyiz. Not almaya

başlamadan metne şöyle kısaca göz atabiliriz. Metnin özünü ifade edecek noktalara dikkatimizi vermeliyiz. Yeni bilgileri eski bilgilerimizle ilişkilendirmeliyiz.

Şimdi örnek bir uygulamayı hep birlikte görelim. Paragrafı öncelikle dikkatlice okuyorum. Metinden anladığım kadarıyla yazar kolay ve bol yazanlara ilişkin hayranlığını ifade ediyor. Bu hayranlığının sebebini verdiği cümleleri kendi yorumlarımızla yeniden ifade edebiliriz. Şöyle ki: “Eski yazarların bıraktıkları güzel eserlerin çokluğuna ve her gün gazete yazı yazan şimdiki yazarların yazılarına bakarak kolay ve çok yazanlara gıpta ediyorum.”

Ayrıca burada belki pek anlayamadığımız “velud kalem”i bilen birisine sormak veya sözlüğe bakmak için bir kenara not edebiliriz.

“Kolay ve bol yazabilenlere her zaman gıpta ettim. Bazan eski yazarların bıraktıklarına, bazan da şimdiki köşe yazarlarının her gün kaleme aldıklarına bakarak. Kolay yazmadan bahsettiğim için bu ifadenin arkasında kolay yazmanın küçümsenmesi gibi bir mana aranmasın. Ama gıpta etmekte, kıskanmaktan özenmeye ve imrenmeye kadar bilumum hayranlık ve hayret duygularını aklınıza getirebilirsiniz. Eskiden böylelerine velud kalem sahibi derlerdi. Şimdiki karşılığı herhalde doğurgan olmalıdır. Bu gibi yazarlar için "Yazdıklarını toplasanız boyunu geçer." veya "Ömrünün yıllarından fazla kitabı vardır." gibi sözlerde pek de mübalağa yoktur.(Yazı Makineleri - Orhan Okay)”

- 3. Basamak:**
- Şimdi size açıkladığım ve gösterdiğim not alma stratejisini uygulayacağınız bir metin (1. Etkinlik) veriyorum. Dikkatlice okuyarak önemli gördüğünüz kısımların not ediniz.
  - Etkinlik yapılırken ihtiyaç duyulduğunda anında dönüt verilmesi
- 4. Basamak:**
- Öğrencilerin stratejileri anlayıp anlamadıklarının kontrol edilmesi
  - Dönüt verilmesi
- 5. Basamak:**
- Öğrencilere “Etkinliği yaparken nerede zorlandınız?”, “Stratejiyi nasıl uyguladınız?” gibi sorular yöneltilmesi
  - Stratejinin yanlış uygulanışına ve anlaşılışına ilişkin sorunlar varsa dönüt verilmesi
- 6. Basamak:**
- Evde çalışmalarını için öğrencilere stratejiyi uygulayacakları farklı bir metin verilmesi
  - Evde yapılmış olan çalışmaların bir sonraki derste değerlendirilmesi

1. ETKİNLİK

Yönerge: Aşağıdaki metni not alma stratejisini kullanarak okuyunuz.

Kitap Korkusu
Ahmet Hamdi Tanpınar

Kitaptan niçin korkarlar? Bunu bir türlü anlayamadım. Kitaptan korkmak, insan düşüncesinden korkmak, insanı kabul etmemektir. Kitaptan korkan adam, insanı mesuliyet hissinden mahrum ediyor demektir. "Brak, senin yerine ben düşünüyorum!" demekle, "Falan kitabı okuma!" demek arasında hiç bir fark yoktur. İnsanoğlu her şeyden evvel mesuliyet hissidir ve bilhassa fikirlerin mesuliyetidir. Ondan mahrum edilen insan, kendiliğinden bir paçavra hâline düşer.

Şüphesiz insanı korumamız lâzım gelen vaziyetler vardır. Fakat bu vaziyetler daha ziyade ferdin kendi dışındaki vaziyetlerdir. Bir insanı kendi içinde, düşüncesinin mahremiyetinden korumağa hakkımız yoktur.

Ortaçağ'dan bugüne kadar gelen zaman içinde insanlığın belki en büyük kazancı bu basit hakikati kendisine mal etmesidir.

Örgütlenme Stratejileri için Bir Uygulama Örneği: Hikâye Haritası Stratejisi

1. Basamak: Bugün sizlerle bireysel çalışmalarınızda size yardımcı olacak, okuduğunuzu/dinlediğinizi daha iyi anlamınıza yardımcı olacak yeni bir strateji öğreneceğiz. Bugün öğreneceğimiz strateji, hikâye haritası stratejisi.

Hikâye haritaları okurken bir metni daha hızlı ve kolay anlamınıza ve hatırlamanıza yardımcı olacak en kullanışlı araçlardan biridir. Ayrıca hikâye haritaları okuduğunuz metni bir bütün olarak görmenizi sağlar. Bu stratejinin yararlarını şöyle sıralayabiliriz:

1. Hikâye unsurlarını öğrenmenizi sağlar.
2. Hatırlama yeteneğinizi geliştirir.
3. Derse katılımınızı sağlar.
4. Soru sormayı ve cevaplamayı öğretir.
5. Özetlemeye yardımcı olur.

2. Basamak: Hikâye haritası, metnin ana unsurlarının yazıldığı bir şablondur. Metni okumadan önce hikâye haritasına ve metne bir göz atmak faydalı olacaktır. Bu sayede metinde ne aradığımızı bilerek metni okuruz. Şimdi örnek bir uygulamayı Üç Heykel hikâyesi üzerinde hep birlikte görelim. Öncelikle hikâye haritam(bkz. Hikâye Haritam) bakıyorum; benden ne istediğini öğreniyorum. Bundan sonra metni okumaya başlıyorum. Metni okurken şu soruları cevabını arıyorum:

Metnin ana karakteri kimdir?
Olay nerede ve ne zaman gerçekleşiyor?
Ana karakter ne yaptı?
Hikâye nasıl sonuçlandı?
Ana karakter kendini nasıl hissetti?

Bu soruları metni okuduktan sonra cevaplamaya çalışmak her şeyi hatırdan tutmanın güçlüğü sebebiyle doğru bir yaklaşım olmaz. Bu sebeple bizler metinde cevabı yakaladığımız anda bunu hikâye haritamıza yazmamız gerekir.

Üç Heykel

İki komşu ülkenin hükümdarları birbirleriyle savaşmazlar, ama her fırsatta birbirlerini rahatsız ederlerdi. Doğum günleri, bayramlar da ilginç armağanlar göndererek karşdakine zekâ gösterisi yapma fırsatlarıydı.

Hükümdarlardan biri, günün birinde ülkesinin en önemli heykeltıraşını huzuruna çağırdı. İstedığı, birer karış yüksekliğinde, altından, birbirinin tıpatıp aynısı üç insan heykeli yapmasıydı. Aralarında bir fark olacak ama bu farkı sadece ikisi bilecekti. Heykeller hazırlandı ve doğum gününde komşu ülke hükümdarına gönderildi. Heykellerin yanına bir de mektup konmuştu. Şöyle diyordu heykelleri yaptıran hükümdar: "Doğum gününü bu üç altın heykelle kutluyorum. Bu üç heykel birbirinin tıpatıp aynısı gibi görünebilir. Ama içlerinden biri diğer ikisinden çok daha değerlidir. O heykeli bulunca bana haber ver."

Hediyeyi alan hükümdar önce heykelleri tarttırdı. Üç altın heykel gramına kadar eşitti. Ülkesinde sanattan anlayan ne kadar insan varsa çağırttı. Hepsi de heykelleri büyük bir dikkatle incelediler ama aralarında bir fark göremediler.

Günler geçti. Bütün ülke hükümdarın sıkıntısını duymuştu ve kimse çözüm bulamıyordu. Sonunda, hükümdarın fazla isyankâr olduğu için zindana attığı bir genç haber gönderdi. İyi okumuş, akıllı ve zeki olan bu genç, hükümdarın bazı isteklerine karşı çıktığı için zindana atılmıştı.

Başka çaresi olmayan hükümdar bu genci çağırttı. Genç önce heykelleri sıkı sıkıya inceledi, sonra çok ince bir tel getirilmesini istedi. Teli birinci heykelciğin kulağından soktu, tel heykelin ağzından çıktı. İkinci heykele de aynı işlemi yaptı. Tel bu kez diğer kulaktan çıktı. Üçüncü heykelde tel kulaktan girdi ama bir yerden dışarı çıkmadı. Ancak telin sığabileceği bir kanal kalp hizasına kadar iniyor, oradan öteye gitmiyordu.

Hükümdar heykelleri gönderen komşu hükümdara cevabı yazdı:

"Kulağından gireni ağzından çıkartan insan makbul değildir. Bir kulağından giren diğer kulağından çıkıyorsa, o insan da makbul değildir.

En değerli insan, kulağından gireni yüreğine gömen insandır."

3. Basamak:

- Şimdi size açıkladığım ve gösterdiğim hikâye harita stratejisini uygulayacağınız bir metin veriyorum.(1. Etkinlik) Dikkatlice okuyarak hikâye haritanızı tamamlayınız.
- Etkinlik yapılırken ihtiyaç duyulduğunda anında dönüt verilmesi

4. Basamak:

- Öğrencilerin stratejileri anlayıp anlamadıklarının kontrol edilmesi
- Dönüt verilmesi

- 5. Basamak:**
- Öğrencilere “Etkinliği yaparken nerede zorlandınız?”, “Stratejiyi nasıl uyguladınız?” gibi sorular yöneltilmesi
  - Stratejinin yanlış uygulanışına ve anlaşılışına ilişkin sorunlar varsa dönüt verilmesi
- 6. Basamak:**
- Evde çalışmalarını için öğrencilere stratejiyi uygulayacakları farklı bir metin verilmesi
  - Evde yapılmış olan çalışmaların bir sonraki derste değerlendirilmesi

HİKÂYE HARİTAM

İsim: _____ Tarih: _____

Ana karakterler: <i>İki hükümdar</i>	Konu: <i>İki hükümdarın hediyeleşmesi</i>	Yer: <i>Belirsiz</i>	Zaman: <i>Belirsiz</i>
--	---	--------------------------------	----------------------------------

Problem
Bir hükümdarın bir diğer hükümdara biri farklı olan üç heykel göndermesi ve ondan farklı olanı bulmasını istemesi

Amaç
Birbirlerine zekâ gösterisi yapmak

Hareket
*Hükümdarın sırrı çözmeye çalışması
Ülkenin dört bir yanından gelenlerin sırrı çözmeye çalışması
Sırrı çözeceğini iddia eden gencin zindandan çıkarılması
Üç heykelden farklı olanın tespit edilmesi*

Sonuç
Hükümdarın üç heykelden farklı olanı bulması ve bununla komşu hükümdarın vermek istediği dersi çözümlemesi

1. ETKİNLİK

Yönerge: Aşağıdaki metni hikâye haritası stratejisini kullanarak okuyunuz.

Kurabiye Hırsızı
Valerie Cox

Bir kadın havaalanında bekliyordu. Uçağının kalkmasına epeyce zaman vardı. Havaalanındaki kitapçıdan bir kitap ve bir paket kurabiye alıp, kendisine oturacak bir yer buldu. Kendisini kitabına öyle kaptırmıştı ki, bir ara yanında oturan adamın oldukça cüretkâr şekilde aralarındaki paketten birer birer kurabiye aldığını gördü ama görmezlikten geldi. Bir yandan kitabını okurken, bir yandan da saatine bakıyordu. “Kurabiye hırsızı” bu arada kurabiyeleri yavaş yavaş tüketiyordu.

Kadının kulağı saatin tik taklarında idi ama bunlar sinirlenmesini engelleyemiyordu. Kendi kendine düşünüyordu: “Kibar bir insan olmasam şu adamın gözlerini morartırdım.” Ama kurabiyeye her uzandığında adam da elini uzatıyordu.

Sonunda pakette tek kurabiye kalınca kendi kendine, “Bakalım şimdi ne yapacak?” dedi. Adam yüzünde asabi bir gülümsemeye son kurabiyeye uzandı, kurabiyeyi ikiye böldü. Yarısını ağzına atarken, diğer yarısını kadına verdi. Kadın, kurabiyeyi adamın elinden ‘kapar gibi’ aldı. “Aman tanrım, ne cüretkar ve kaba bir adam! Teşekkür bile etmiyor.” dedi içinden. Hayatında bu kadar sinirlendiğini hatırlamıyordu.

Uçağı anons edilince derin bir nefes aldı. Eşyalarını topladı ve çıkış kapısına yöneldi. “Kurabiye hırsızı”na bakmadı bile. Uçağına bindi ve rahat koltuğuna oturdu. Sonra bitirmek üzere olduğu kitabını almak üzere elini çantasına uzattı.

Gözleri şaşkınlık içinde açıldı. Bir paket kurabiye çantasında duruyordu. Çaresizlik içinde inledi, “Bunlar benim kurabiyelerimse, ötekiler de onundu ve kurabiyelerini benimle paylaştı.”

Özür dilemek için çok geç kaldığını anladı üzüntüyle. Kaba ve cüretkâr olan “kurabiye hırsızı” kendisiydi.

Anlama İzleme Stratejileri için Bir Uygulama Örneği

1. Basamak: Bugün sizlerle okuma becerilerini kazanmada ve öğrenme sürecinin süreklilik kazanmasında önemli bir yeri olan anlama izleme stratejileri neler olduğunu, bize nasıl yararlı olabileceğini ve nasıl kullanılacağını öğreneceğiz. Anlama izleme stratejileri sayesinde öğrenme sürecinizi kontrol etmeniz, değerlendirmeniz, düzenlemeniz mümkün olacaktır.

2. Basamak: Anlama izleme stratejileri birinin ne başarmaya çalıştığının farkında olması, başarıya ulaşılmış stratejileri kullanmaya devam etmesini ve davranışlarını ona göre ayarlamasını gerektirir. Okumayı geliştirmede kendini izleme önemli bir araçtır. Bunu gerçekleştirmenin yollarından biri de okuma sürecinde iç diyalogları kullanmaktır. Aşağıda okurken kullanabileceğiniz soru örnekleri yer almaktadır. Biz bir metin üzerinden(Türkülere Merhaba) bunu uygulayalım.

Türkülere Merhaba
Fethi Gemuhluoğlu

(...)

Babasınız, amcasınız, kirvesiniz, ağasınız, balasınız, bacısınız. Yeni göğse çıkmışsınız, bebesiniz. Ne olursanız olunuz türkü söylersiniz.

(...)

Taze gelindir de erini, erkeğini yitirmiştir çöllerde, yavruları omzunda sırtında ve göğsündedir. 'Ya kimlere baba desin / Senin bebek dillenirse' diye sorup sual eyler.

Evermişlerdir de bu birlikten, bu beraberlikten, bu alıp alıp vermelerden bir iz, bir nişane bile yoktur.

'Çerden çöpten yuva kurdum / Uçurmadım bala ben...' der. Boyuncağızı bükük kalmıştır.

Ötelerde, uzaklarda yaşın yaşın ağlayan biri de, 'Sular içmem kadının sensiz' diye inlemektedir, iniler iniler de sonra felah bulamaz. 'Bu dert beni iflah etmez öldürür' der ve göçüp gider. Ama umutları onu bırakmaz ki. içi, sevdalığı, engin ve yüce olan bağlılığı onu içten dıştan kozalamıştır. Ölmüştür bir dileğini türkülere emanet ederek: 'Mezarımı yol üstüne kazsınlar / Yar geçerken belki bana can gelir.' Türküler onun vasiyetine hıyanet etmezler ki. Ne yapalım ki türkülerle de, dualarla da hüznümüz Allah'adır bizim, imzası millet olan, halk olan, insan olan türküler... 'Hiç bitmiyor şu gönlümün kavgası' diyor. Ölüme olsa da yalnız gitmeye bakmamalıdır. Marifet de, hakikat de bu değildir. Önce sevgiliye, sonra onunla bir ve beraber kemal halinde asıl sevgiliye kavuşmadıkça gönlümüzün kavgası dinmeyecek, dur durak bilmeyecektir. Bizler türkülerle gurbetli, türkülerle vuslatlıyız. Türkülerle analı babalı, türkülerle öksüz ve yetim kalmışız.

Varsa yoksa türküler, diyeceğiz. Dünyanın neresinde olursak olalım, türkülere özlem duyacak, türkülere güzellemeler düzeceğiz. Türkülere merhaba diyeceğiz ve can-ı yürekten selâm edeceğiz.

Kendi Kendine Soru Sorma Süreci(Soru Üretme)		İç Konuşmalar(Soru Cevaplama)
1. Bunu niçin okuyorum?	Amaç	Türküleri tanımak
2. Ne öğreneceğim?	Gözden geçirme	Türkülerin ne olduğunu
3. Metin nasıl düzenlenmiş?	Ön inceleme	Her türkü bana bir şeyler anlatır.
4. Bu konuda ne biliyorum?	Şema	Türküler kültürü yansıtır.
5. Okurken metin anlaşılır mı? Anlayabiliyor muyum?	Aktif okuma	Evet, anlayabiliyorum.
6. Yeni bir bilgi var mı? Yavaşlamam, yeniden okumam gerekir mi?	Bilişsel stratejiler	Evet, son bölüm önemli, yavaşla. Bu bölümü tekrar okumam gerekir.
7. Nasıl anlıyorum? Okurken öğreniyor muyum?	Üstbilişsel stratejiler	Evet, metin anlaşılır. Çünkü türkülerin önemini türkü sözleri somutlaştırıyor. Türkülerin ne kadar zengin bir içeriğe sahip olduğunu öğrendim.

Kaynak: Spafford ve Grosser, 2005

3. Basamak:

- Şimdi size açıkladığımız ve gösterdiğimiz anlama izleme stratejisini uygulayacağınız bir metin veriyorum.(1. Etkinlik) Okurken biraz önce benim uyguladığım şekilde okurken yukarıdaki soruları kendinize sorun ve cevaplamaaya çalışınız.

- Etkinlik yapılırken ihtiyaç duyulduğunda anında dönüt verilmesi
- 4. Basamak:**
  - Öğrencilerin stratejileri anlayıp anlamadıklarının kontrol edilmesi
  - Dönüt verilmesi
- 5. Basamak:**
  - Öğrencilere “Etkinliği yaparken nerede zorlandınız?”, “Stratejiyi nasıl uyguladınız?” gibi sorular yöneltilmesi
  - Stratejinin yanlış uygulanaşına ve anlaşılışına ilişkin sorunlar varsa dönüt verilmesi
- 6. Basamak:**
  - Evde çalışmalarını için öğrencilere stratejiyi uygulayacakları farklı bir metin verilmesi
  - Evde yapılmış olan çalışmaların bir sonraki derste değerlendirilmesi

1. ETKİNLİK

Yönerge: Aşağıdaki metni anlama izleme stratejisini kullanarak okuyunuz.

Otoray Yolculuğı: Niğde-Kayseri
Reşat Nuri Güntekin

Niğde'ye yaklaşıyorduk.

Yanımda oturan bir Niğdeli şehrin eteğini saran ağaç kümeleri arasında pek iyi seçemediğim bir noktayı işaret etti.

“Faruk Nafizin hanı,” dedi.

Büyük şairin han sahibi olduğu günleri de inşallah görürüz. Fakat yol arkadaşımın bana gösterdiği bina sadece Faruk Nafizin unutulmaz “Han Duvarları” şiirinden tasvir ettiği han idi. Kıyafetinden anlaşıldığına göre Niğdeli arkadaş bir esnaf yahut işçi idi. Böyle olmakla beraber “Han Duvarları”nı ve Faruk Nafizi biliyordu. Daha garibi trende ilk gördüğü bir yabancının bu şiiri, şiirde tasvir edilen hanı ve Faruk Nafizi tanımamasını kabul etmiyor, ateş ve su nevinden herkesçe malum şeylerden bahseder gibi iki kelime ile bana maksadını anlattığına inanıyordu. Güzel şiirin kudreti! İyi yazılmış bir manzum hikâye koskoca bir hanı, koynundaki tapu senedine rağmen asıl sahibinin elinden alıyor, Faruk Nafiz'e mal ediyordu. Maamafih arabamızda ayakta duran ve bizi dinleyen uzun boylu bir sakallının, “Yok yahu... o han falanıdır,” diye öteki mal sahibinin hakkını da ziyandan kurtardığını itirafa mecburum.

Niğde ile Kayseri arasında yolu, Faruk Nafizin İstiklâl muharebesi senelerinde kona göçe üç günde aşığı o uzun mesafeyi, ben bugün otoray denen yeni icat bir âlet içinde, âdeta uçarak geçiyorum.

Akşamın beş buçuğunda daha Niğde istasyonunda kahve içiyordum. Sokak fenerleri yanarken Kayseri'de olacağım.

Bisikletin ilk icadı zamanlarında ona verilen Şeytan arabası ismini bu otoraya saklamak lazımmış! Otoray görünüşte yirmi otuz kişilik büyücek bir otobüs. Fakat ikisi arasında âdeta nalınlı adam ile patenli adam farkı var. Otobüsün mütemadiyen taşla, toprakla boğuşmasına mukabil otoray, cilalı çelik raylar üstünde yağ gibi kayıyor.

Ulukışla ile Kayseri arasında günde iki sefer yapan bu arabaların, birinci ve ikinci sınıf yolcuları için, şoförün arkasında dört maroken koltuğu, camekânlı bir kapı ile buradan ayrılan geri tarafından da demokratlara mahsus, yirmi otuz kişilik kanepesi var. Bazı şakacı yolcular lüks kısma Lordlar Kamarası, ötekine Avam Kamarası adını takmışlar.

Bu otaray, yolları âdeta çocuk oyuncağına çevirmiş. Mesela, Kayserililer bizim Ada vapurları biletinden daha ucuz bir para ile günübürlüğüne Bor bahçelerinde eğlenmeye gidiyorlar.

Şoför, daha doğrusu makinistin bana anlattığına göre Adana ve Kayseri’de oturan iki akraba, mesela bir ana kız, pazar sabahları buldukları yerden hareket ediyor, öğleyin Ulukışla’da birleşiyorlar; akşama doğru yine evlerine dönüyorlarmış.

Bu seyahat, artık yolculuktan usandığım bir zamana rastlamış olmakla beraber beni atlıkarıncaya binmiş bir bayram çocuğu gibi eğlendiriyordu. Otaray, son derece munis bir dekor arasında akıp giderken kâh makinistin omuz başından önümüzdeki yola kâh arkaya geçerek akşam ışıklarıyla sararıp kızaran ovalara bakıyordum.

Yeni bir icat yalnız manzaralar ve hayatı değiştirmekle kalmıyor, duygularımıza, dünyayı görüş tarzımıza da tesir ediyor.

Yolculukta akşam, insanın gayri ihtiyarî garipsediği, kendini karanlık düşüncelere bıraktığı saatti. Halkın akşam garipliği terkipleriyle anlattığı bu duyguda kendimizi uçsuz bucaksız mesafeler arasında kaybolmuş hissetmemizi arkada bıraktığımız uzağı bir daha görmek şüphesinin, öndeki uzağa yetişmemek korkusunun elbette bir payı vardır. Mesafelere hâkim olmak emniyeti, işte bu şüphe ve korku mefhumunu kaldırıyor, insana bu geniş ovalarda kendi mahallesinde, evinin bahçesinde dolaşmak hissini veriyor. Faruk Nafiz, “Dönmeyen yolculara ağlayan yaşlı yollar, ” diye anlattığı bu yolu vaktiyle bir yaylının şiltesine uzanarak, “kendini tekerleğin sesine kaptırarak” geçmiş olmasaydı da, benim bindiğim otaray içinde tayyare gibi geçseydi bu acı gurbet şiirini bilmem yazabilir miydi? Yeni edebiyatlarda romantik hüznün ve spleen’in (karamsarlık) gide gide kaybolmasında bu yeni icatların da bir tesiri olsa gerektir.

Güdülenme Stratejileri için Bir Uygulama Örneği

Hazırlık

- ✓ Öğrencilerinizden dostluk üzerine yazılmış hikâye, şiir, deneme veya özdeyişler derlemelerini ve sınıf ortamına getirmelerini isteyiniz.
- ✓ “Dostluk” adlı metne geçmeden önce öğrencilerden 1. Etkinlik’te yer alan fotoğrafla ilgili düşüncelerini yazmanlarını ve arkadaşları ile paylaşımlarını isteyiniz.
- ✓ 1. Etkinliği tamamladıktan sonra Gerçek Dostluk adlı hikâyenin yer aldığı videoyu seyrettiriniz. (<http://www.youtube.com/watch?v=1uEcNboDuc0>) Öğrenciler videoyu seyrederken 1.15 saniyede filmi durdurarak aşağıdaki soruları sorunuz.
  - Kurnaz arkadaşın davranışını doğru buluyor musunuz? Neden?
  - Saf arkadaş, kendisi için yaptığı fedakârlıklara rağmen zor zamanında ona iş vermeyen kurnaz arkadaşının bu davranışı karşısında ne hissetmiştir?
  - Saf arkadaşın kurnaz arkadaşına tepkisi ne olmuş?

olabilir?

Sorular cevaplandıktan sonra filmi devam ettiriniz. Film bittikten sonra öğrencilere şu soruları yöneltiniz.

- Kurnaz arkadaşın yaptıklarını nasıl değerlendiriyorsunuz?
- Seyrettiğiniz videoya göre gerçek dostluk nedir?
- Sizce gerçek dostluk nedir?

1. ETKİNLİK

Three circular graphic organizers for note-taking. The top circle is green and labeled '1', containing four horizontal lines. The bottom-left circle is orange and labeled '2', containing four horizontal lines. The bottom-right circle is pink and labeled '3', containing four horizontal lines.

A large graphic organizer with a blue dotted border. It features a green starburst in the top-left corner and a small illustration of a book with stars in the top-right corner. Below these are three empty rounded rectangular boxes for writing.

2. ETKİNLİK

Dostluk *Cicero*

... Dostluk konusunda düşündüğüm zaman, hep şu noktayı göz önünde tutmalı diye düşünürüm: Acaba dostluğu arattıran sebep güçsüzlük veya ihtiyaç mıdır? Acaba karşılıklı yardımlaşmaya girerken insanların amacı tek başlarına pek başaramayacakları şeyi bir başkasının yardımıyla elde etmek, sırası gelince karşılığını yapmak mıdır? Yoksa bu yardımlaşma dostluğun özelliğidir de, dostluğun daha derin, daha asil, sırf doğanın (tabiatın) yarattığı başka bir neden mi vardır? Dostluğa adını veren sevgi, insanların yakınlık duygularıyla birbirine bağlanmasında başlıca nedendir. Çünkü çıkarlar çok kez kendine dost süsü veren ve durum gerektirdiği için saygı, ilgi gösteren insanlardan bile elde edilebilir, oysaki dostlukta hiçbir şey yalan ve yapmacık değildir, her şey gerçektir ve içten gelir. Bu yüzden, sanırım, dostluğu gereksinme (ihtiyaç) değil, doğa yaratır. Dostluğun doğuşunda, ondan ne çıkarlar elde edileceği düşüncesinden çok, ruhların sevgi ve bağlanması var...

Birçokları kendilerinin yapamayacakları şeyleri dostlarında aramaktan -haydi sıkılmıyorlar demeyeyim de- hataya düşüyorlar diyeyim. Dostlarına vermedikleri şeyleri onlardan istiyorlar. Hâlbuki önce iyi insan olmak, sonra kendine benzeyeni aramak doğru olur. Deminden beri söylediğim sürekli bir dostluk ancak şu kimseler arasında sağlamca kurulur: Yakınlık duygularıyla birbirine bağlanmış insanlar önce başkalarının esiri olduğu ihtirasları yenecekler, sonra doğruluk ve adaleti sevecekler, birbirleri için her şeyi yapacaklar, ama birbirlerinden şerefli ve doğru olmayan hiçbir şeyi istemeyecekler, aralarında yalnız sevgi ve beğenme değil, saygı da bulunacak. Çünkü dostluktan saygıyı kaldıran onun en büyük süsünü kaldırmış olur. Bunu sananlar, tehlikeli şekilde yanılırlar. Doğa, dostluğu erdemın yardımcıısı olsun diye vermiştir, hataların yarıdakçısı olsun diye değil, onun amacı şudur: Erdem tek başına en yüksek katına erişemediğine göre, ortaya başkasıyla birleşip ortak olarak erişsin. Bu türlü bir birlik bazı insanlar arasında, var olmuş veya olacak ise, bu, onları katıksız iyiliğe götürecektir en iyi ve en mutlu birlik sayılmalıdır. İşte, bence, insanların peşinde koşmaya değer sandıkları her şeyi, şerefi, ünü, ruhun sükunet ve sevincini içine alan birlik, bu birliktir. Bütün bunlar var olunca, hayat mutluluk doludur.

Kaynakça

- Akın, E. ve Çeçen, M. A. (2014). Ortaokul öğrencilerinin okuma stratejileri üstbilişsel farkındalık düzeylerinin değerlendirilmesi (Muş-Bulanık örneği). *Turkish Studies*, 9 (8), s.91-110.
- Akyol, H. (2007). Okuma. Ahmet Kırıkkılıç ve Hayati Akyol (Ed.), *İlköğretimde Türkçe Öğretimi* (s.15-48) Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Belet, Ş. D. (2005). *Öğrenme stratejilerinin okuduğunu anlama ve yazma becerileri ile Türkçe dersine ilişkin tutumlara etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Cemiloğlu, M.(2005). *İlköğretim okullarında Türkçe öğretimi*. Bursa: Alfa Aktüel Yayınları.
- Cromley, J. (2005). Metacognition, cognitive strategy instruction, and reading in adult literacy. *Review of Adult Learning and Literacy*, 5, s.187-220.
- Dembo, M. H. (1991). *Applying educational psychology in the classroom*. New York: Longman.
- Good T. L. ve Brophy, J. E. (1986). *Educational psychology : A realistic approach*. New York: Longman.
- Kavcar, C., Oğuzkan, F. ve Sever, S. (1997). Türkçe öğretimi: Türkçe ve sınıf öğretmenleri için. Ankara: Engin Yayınları.
- MEB. (2009). Türkçe dersi(6,7 ve 8. Sınıflar) öğretim programı. Ankara.
- Özbay, M. (2006). Türkçe özel öğretim yöntemleri I. Ankara: Öncü Kitap.
- Pressley, M., Woloshyn, V., Burkell, J., Cariglia-bull, T., Lysynchuk, L., McGoldrick J. A., ... Symons, S. (1995). *Cognitive strategy instruction that really improves children's academic performance*. Cambridge: Brookline Books.
- Senemoğlu, N. (2007). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim*. Ankara: Gönül Yay.
- Spafford, C. A. And Grosser, G. S. (2005). *Dyslexia and reading difficulties: Research and resource guide for working with all struggling readers*. New Jersey: Pearson/Merrill Prentice Hall.
- Şimşek, A. (Ed.). (2006). *İçerik türlerine dayalı öğretim*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Taşdelen Teker, G., Boztunç Öztürk, N. ve Eroğlu, M. G. (2014). PISA 2009'a göre okuma becerisi ile öğrenme stratejileri arasındaki ilişkinin belirlenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29 (4), s. 244-255.
- Temizkan, M. (2007). *İlköğretim ikinci kademe Türkçe derslerinde okuma stratejilerinin okuduğunu anlama üzerindeki etkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Uslu Üstten, A. (2014). 8. Sınıf öğrencilerinin televizyon izleme sürelerinin okuma alışkanlıkları üzerine etkisi. *Turkish Studies*, 9 (3), s. 1511-1521.
- Uyar, Y., Ateş, S. ve Yıldırım, K. (2012) Öğretmen adaylarının okuduğunu anlama sürecinde kullandıkları öz düzenlemeye dayalı öğrenme becerileri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (18), s.227-247.